

Mladi religija i međureligijski dijalog - religija u funkciji sukoba i/ili pomirenja

Ja sam socijalni psiholog, dakle ne dolazim iz oblasti religijskih studija niti religijske prakse, no kako sam relativno veliki deo svog rada posvetio istraživanju procesa pomirenja, a u okviru toga i uticaju religijskih faktora, usudiću se da kažem nešto i o ovoj temi.

Pošao bih, ako dozvolite od negativnih aspekata, odnosno podsećanja da religijske razlike i pozivi religijskih zvaničnika mogu da podstaknu sukobe među ljudima i grupama ljudi. Možda nije nužno ni navoditi dobro poznate primere, ali tek da se podsetimo i na Bartolomejsku noć u kome su pripadnici jedne hrišćanske konfesije masakrirali veliki

broj pripadnika druge, i na sukobe na Bliskom istoku između Jevreja i muslimana, i na ubistva miliona ljudi, hindusa i muslimana, na obe strane pri razdvajanju Indije i Pakistana, pa konačno i na sukobe koji su se ne tako davno odvijali baš ovde i koje su neki takođe videli kao pre svega (ili blaže rečeno između ostalog) kao međureligijski.

No, ne bi bilo ispravno ne pogledati i drugu stranu medalje, mnogobrojne primere kada religijski principi i požrtvovanost i posvećenost ljudi od iz različitih verskih grupa zaustavljali sukobe i pretvarali taj kovitlac razaranja i nesreća i postavljali temelje za uslove u kojima ljudi mogu živeti tako da mogu ostarivati i neke više ciljeve svog postojanja od prostog očuvanja golog života. Mnogi od tih najvećih posvećenika, i osoba koje u pozitivnom smeru menjali tokove istorije, su čitav svoj život posvetili tom velikom cilju. To su ljudi poput Nelsona Mendele i Dezmonda Tutua, Dalaj Lame, Majke Tereze, šeika Abdulaha Dijeja iz Senegala, Ang San Su Či iz Burme, da pomenem samo ove koji su bili aktivni poslednjih decenija. A neki su zbog svog rada na međusobnom razumevanju bukvalno dali i svoj život, od Mahatme Gandija, preko Martina Lutera Kinga do Anvara el Sadata i Jicaka Rabina i mnogih drugih ljudi, velikih po delima ali ne dovoljno poznatih široj javnosti.

Postavlja se očigledno pitanje kako nekada religija (bilo koja) može da deluje kao podsticaj za nasilje i netrpeljivost, a u drugim okolnostima opet da podstakne najplemenitije i najhumanije u ljudima.

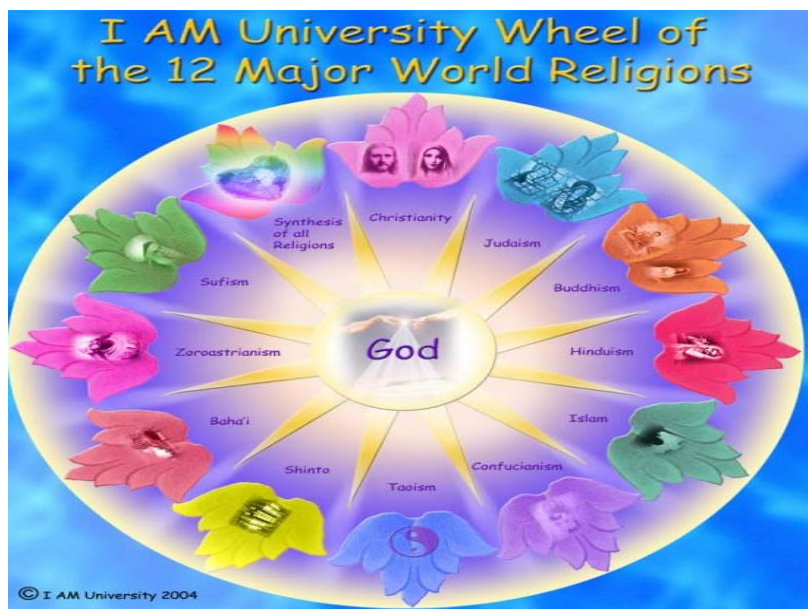
Pošto najveći broj nas ovde predstavlja laike za pitanja verskih dogmi i fundamenata raznih religija nije najpametnije da otvaramo taakva pitanja. Međutim pošto ste vi dolâzeći politički lideri, u zemljama koje imaju očiglednu negativnu zaostavštinu prošlosti, meni se čini da je najkorisnije da prodiskutujemo šta je ono u svakoj od

religija iz našeg regiona, pa i u nekim drugima, što se može izvući i korisno poslužiti na dobrobit naših zajednica.

Kao što rekoh na početku sve religije su, barem u tom praktičnom delovanju u realnom vremenu i prostoru pokazale, barem u nekim vremenima i na nekim mestima, pokazale destruktivni potencijal. Ljudi su iz sopstvenih religijskih učenja pre svega isčitavali strah, samoispravnost, uzvišenost u odnosu na druge ljude, i konačno potrebu da se sa njima obračunaju i da ih nateraju da budu kao i oni sami ili da ih unište.

Sa druge strane, daću nekoliko citata iz raznih religija koji su očigledno potpuno suprotni ovoj praksi.

Sam pojam pomirenja i potiče iz religijske tradicije. Iako na osnovu niza istorijskih primera najkrvavijih odmazdi i krvoprolića "u ime vere" možemo steći sasvim drugačiji utisak, u mnogim religijskim tradicijama, gotovo univerzalna načela su ljubav, praštanje, milosrđe i nenasilje. Kada pročitamo neke delove svetih knjiga ne možemo se oteti utisku da su mnogi, koji su se pozivali na određene religijske dogme, činili upravo sve suprotno onome što je u tim spisima.

I sada da vidimo, zašto se svi oni prethodni nisu vodili ovim principima nego samoispravnošću i netolerancijom prema drugima. Opet, naravno, nećemo ulaziti u teološke rasprave, već ćemo pokušati da vidimo kako u domenu praktične politike možemo odgovoriti na to pitanje.

Izgleda da iz tako velikih i složenih sistema učenja kao što je religija svako može da uzme ono što poslužiti kao opravdanje za njegove ili njene već postojeće ciljeve. Dakle, taj izbor nema u suštini puno veze sa religijom i verovanjem koje iz nje proističe po sebi. Pre je bilo tokom istorije i danas da su ljudi imali negativan odnos prema drugim grupama i nacijama zbog nekog drugog razloga: na primer radi osvajanja teritorija, radi dominacije ili raznih drugih stvari van religije. Na socijalno psihološkom nivou religijske razlike mogu biti iskorišćene ili još preciznije zloupotrebene da bi podvukle jasne razlike između nas i njih i za to možda nema boljeg primera od ove zemlje u kojoj se sad nalazimo.

Dozvolite mi da vam ovo malo podrobnije objasnim.

Ukratko, jedan psiholog, Tadžfel kaže da pored ličnog identiteta, kategorije poput nacionalnosti, religijske pripadnosti, itd. formiraju potencijlno važan aspekt pojma o sebi - socijalni identitet što ima važne posledice na ponašanje. Konkretno, mi težimo zadovoljavajućoj slici o sebi, i ta potreba se prenosi i na celu sopstvenu grupu. Ali taj osećaj zadovoljstva svojom grupom ne možemo lako ostvariti sam po sebi, već je potrebno da sopstvenu grupu vidimo kako "bolju od" drugih relevantnih grupa. Pozitivni socijalni identitet je, stoga, zasnovan na onim socijalnim poređenjima koja ukazuju na superiornost sopstvene grupe.

Ljudi, preko nekih procesa samokategorizacije, definišu sebe terminima zajedničkih socijalnih kategorija, na primer, muškarci, Jevreji, Srbi ili trgovci. Ova samokategorizacija vodi naglašavanju sličnosti sa drugim članovima iste grupe i razlika

sa onima koji to nisu. To znači da kada ljudi stereotipiziraju sebe i druge u terminima vidljivih socijalnih kategorizacija, oni pojačavaju opaženu sličnost između sebe i članova u grupi, sa jedne strane, dok sa druge strane pojačavaju opaženi kontrast među članovima u grupi i onima van nje. Na primer, kada se Srbi usredsrede na svoju grupu, oni opažaju sebe kao slične članovima svoje grupe, dakle sa drugim Srbima i kao različite od članova drugih grupa, kao što su Hrvati, Bošnjaci ili Albanci. Taj proces inače ne mora da bude ništa jako loše samo po sebi, nego jednostavno način da strukturiramo našu okolinu. Međutim, sa nastankom sukoba između grupa, npr. nacija, ide velika potreba da se što jasnije razgraničimo po nekim relevantnim odlikama. I tu dolazimo do onog je centralno za našu današnju temu. U slučaju Bošnjaka, Hrvata i Srba, zbog ne baš vidljivih granica npr. u jeziku, boji kože ili drugim jasnim pokazateljima, svaka, pa i najmanja razlika se nesrazmerno uvećavala. A jedina ozbiljna i jasno vidljiva razlika je bila u religijskoj pripadnosti, te je upravo stoga, ova pripadnost isticana da bi se povukle čvrste granice u odnosu na druge. I kao što znate, oni koji su mogli da odlučuju, a koji najčešće nisu bili vernici, ali koji su imali medije, novac, moć, da bi povukli što čvršće granice izabrali su onaj negativni aspekt religije kao osnovni.

E sad se postavlja pitanje, može li se danas, u ovom razdoblju posle sukoba, iskoristiti onaj drugi, pozitivni aspekt religije, da bi što pre došlo do suočavanja sa svim

negativnim zaostavštinama sukoba i normalnih odnosa koji će obezbediti napredak i razvoj ljudi i naših društava.

To je pitanje spremnosti, odnosno subjektivnog potencijala ljudi da prihvate takve pozitivne promene. S jedne strane postoji prirodna tendencija ljudi da teže da žive normalno, da ostvare svoje ciljeve, da podižu decu i grade kuće u kojima će spokojno da žive ne misleći zlo drugima. S druge strane, nakon velikih sukoba ljudi ostaju vezani za svoje strahove, za svoje gubitke, za ono što su propustili u životu, i to je sve razumljivo i nije za osudu, međutim to okiva ljude koji su ionako dosta propatili u poziciji u kojoj ne mogu da ponovo započnu jedan ispunjen i osmišljen život.

U mojim istraživanjima na mladim ljudima iz Bosne, Hrvatske i Srbije, pokazalo se da je stepen religioznosti negativno povezan sa pozitivnim viđenjem budućnosti i sa spremnošću za pomirenje. Kad se uz taj podatak uzme da to u ogromnom broju slučajeva nisu zaista ljudi posvećeni svojoj veri, nego je ona ipak kod najviše njih samo

deo nacionalnog identiteta, to govori da se dosta ljudi protivi pomirenju zbog nekih pretpostavljenih socijalnih normi za koje oni misle da izražavaju neke osnove njihovog nacionalnog ili verskog bića, misle da eto to tako treba, jer je to od davnina tako, jer je to zato što su oni muslimani ili pravoslavni i da su te norme neka suština njihovog bića.

E sad dolazimo, bližeći se kraju moje prezentacije do značaja vas, koji ćete u narednim godinama i decenijama imati uticaj na sve te ljude kao lideri koji će ipak usmeravati neke tokove.

Dakle da ponovim ja nisam sveštenik, nisam ni izučavalac religije, od vas neki jesu neki nisu vernici, pa nam jedino preostaje da vidimo koji su to pozitivni elementi koje razna religijska učenja mogu imati i koji mogu služiti na dobrobit u procesu pomirenja, svima pa i ateistima.

Dakle imamo veoma tešku zaostavštinu ratova, imamo na razne načine povređene ljude koje su te ozlede vezale i teško je očekivati da oni budu nosioci promena. Ko je onda po prirodi najzainteresovaniji za promene na dugi rok? Ko i kada je povređen ne uništi do kraja želju za životom, nadu za započinjanjem ispočetka bez obzira kakve bile prethodne povrede. To su mladi ljudi, a posebno oni koji su kao vi zainteresovani da utiču i na širu okolinu, da menjaju svoja društva.

Ali zašto bismo mi sve to radili kada objektivna racionalna analiza kaže da su nas npr. oni drugi povredili bez ikakve naše krivice i da bi to moglo da se dogodi opet. E tu možemo da dobijemo inspiraciju iz religije. Inspiraciju koja se pre svega ogleda u nadi

da je ipak i nakon velikih tragedija moguć i potpuno pozitivan obrt i da će nam se na kraju takav naš stav ipak isplatiti.

To jeste težak put, samo za hrabre, za one koji imaju viziju, taj put je i rizičan i ne mora da znači da će svako dospeti do cilja. Ali oni koji ostanu učaureni u svojim rovovima sigurno neće imati šanse da vide ništa od sveta van tih rovova. Odrećiće se sigurno ispunjenosti života radi sigurnosti da ne bude povređen.

Može se reći, dobro to su lepe priče ali u životu bolje prolaze oni koji „muvaju na sitno“ nego neki idealisti. To može da bude tačno kada se posmatra u uskoj vremenskoj perspektivi. Da li je bolji život imao neki Staljinov general sa svim povlasticama, ili Nelson Mendela koji je proveo 27 godina u zatvoru, od toga veći deo na jednom ostrvu, praktično u koncentracionom logoru?

No dobro, možete reći, pa to su velike ličnosti, koje su rođene za velika dela, mi obični smrtnici nismo za to. Naravno nećemo svi postati Mendela ili Martin Luter King, ali bi bilo dobro, pa da kažem i isplatilo bi se na kraju svakome od nas, da ostvarimo najviše što možemo u životu koji smo dobili. To je svakako težak put, uz koji vas svi sapliću, posebno oni koji su najviše zavisni, ali je i jedini siguran pravac. U takvim nastojanjima mogu da nas podstaknu religijska učenja, čak i ako nismo vernici.

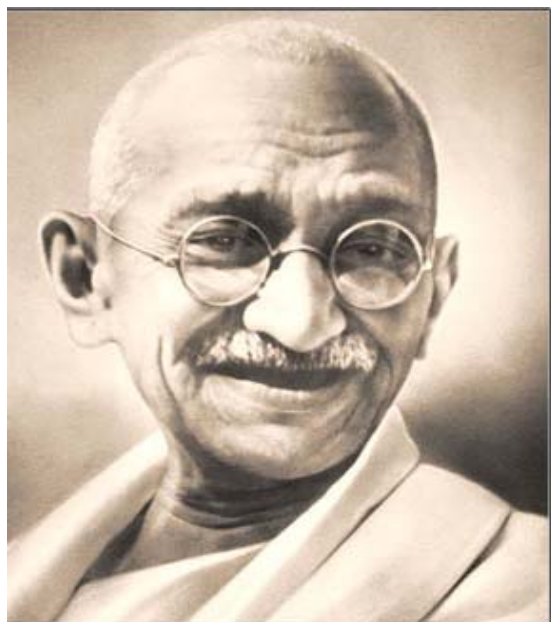
I još nešto, ta nada nije samo nešto što dolazi iz religije. Do istog zaključka su stizali i oni koji su išli drugačijim putem. Empirijske provere su pokazale da stepen optimizma, manji stepen zatvaranja u neke partikularne grupe, veća otvorenost ka novim iskustvima itd. snažno korelira sa spremnošću za pomirenjem. Opet na sasvim drugačiji način Erih From u svojoj knjizi *Revolucija nade* piše da nada nije ni pasivno čekanje da se okolnosti promene niti njihovo nerealističko iznuđivanje. Nadu From upoređuje sa zgrčenim tigrom koji pripravan da skoči, skače onda kada je došao pogodan trenutak. Nadati se, znači u svakom trenutku biti spreman za ono što još nije rođeno, za pomeranje mogućnosti, za razvoj i ostvarenje potencijala.

Voleo bih da završim sa jednim citatom Mahatme Gandija koje čini mi se dobro sažima ono o čemu ovde razgovaramo celo ovo Barjamsko jutro, a potom i da čujem vaša gledišta o mogućnostima i teškoćama ostvarenja ovakvih poduhvata.

Kada me sustigne očajenje, prisetim se istine i ljubavi uvek pobeđivali. Bilo je da su kroz celokupnu istoriju putevi tirana i ubica, i neko vreme su izgledali

nesavladivi, ali su na kraju uvek padali.

Mislite uvek o tome!

Hvala lepo na pažnji.